

VU Research Portal

Rational misbehavior?

van Gelder, J.L.

2012

document version

Publisher's PDF, also known as Version of record

[Link to publication in VU Research Portal](#)

citation for published version (APA)

van Gelder, J. L. (2012). *Rational misbehavior? Affect and cognition as predictors of criminal choice*.

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal ?

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

E-mail address:

vuresearchportal.ub@vu.nl

SUMMARY (IN DUTCH)

Stel je voor dat je net op Schiphol bent geland na een reis in het buitenland. Je had de reis deels ondernomen omdat je graag wat lokale voorwerpen wilde kopen. Je bent echter vergeten te controleren of je deze voorwerpen eigenlijk wel mag invoeren. Terwijl je wacht op je bagage bij de band valt je oog op een bord waarop staat dat het verboden is cultuurgoederen te importeren zonder export licentie van het land waar je ze hebt gekocht. Dat heb je niet gedaan zodat je nu geconfronteerd ziet met een keuze. Of je geeft de voorwerpen aan en ze worden geconfisqueerd of je doet het niet. In het laatste geval riskeer je niet alleen confiscatie maar ook een behoorlijke boete.

Als jij je in deze situatie zou bevinden, zou je dan overwegen om het aangeven van de goederen 'te vergeten'? En zou je beslissing een kwestie zijn van een 'koude' afweging van kosten, baten en kansen, of speelt wat je gevoel je zegt ook een rol? En kan dit worden beïnvloed in de zin dat je op het ene moment meer naar je gevoel luistert terwijl je het andere moment aan het rekenen slaat? En in hoeverre denk je dat je persoonlijkheid een rol speelt bij je keuze? En waarom zou je dit eigenlijk allemaal willen weten, d.w.z. zijn er eigenlijk praktische implicaties?

Dit zijn de vragen die centraal staan in deze dissertatie. Tezamen dienen ze ter beantwoording van een bredere onderzoeksvraag: Is een zogenaamde 'dual-process' benadering dat zowel denken als voelen en persoonskenmerken omvat beter in staat om criminele beslissingen te verklaren en voorspellen dan de 'single-process' perspectieven die momenteel domineren in de criminologie? Het antwoord, zo blijkt uit een reeks studies die wordt gerapporteerd in dit boek, is: jazekeer.

De kern van de dissertatie bestaat uit vier hoofdstukken. In het eerste hoofdstuk wordt gebruikmakend van met name sociaalpsychologische literatuur een 'hot/cool perspective of criminal decision making' geïntroduceerd. De drie hoofdstukken die hierna volgen zijn empirisch van aard en toetsen (delen van) het hot/cool model voor risicovolle beslissingen in het algemeen en delinquentie beslissingen specifiek.

Het eerste (theoretische) hoofdstuk legt de relatie tussen delinquent gedrag en beslisgedrag in het algemeen. In de psychologie en verwante gebieden zoals behavioral economics en de neurowetenschappen wordt steeds meer onderzoek gedaan naar zgn. *dual-process* modellen. Deze modellen gaan ervan dat informatie niet op een manier, maar op twee verschillende manieren wordt verwerkt in onze hersenen. Bij gebrek aan goede Nederlandse vertaling hou ik hieronder de oorspronkelijke terminologie aan en spreek ik van 'modes (of information processing)'. Een van die modes is vergelijkbaar met de 'traditionele' calculerende manier van informatieverwerking: het afwegen van kosten en baten, waarin waarschijnlijkheden van verschillende mogelijke uitkomsten worden meegenomen in de afweging en deze overwegingen 'rationeel' van aard zijn. De andere manier van informatieverwerking, die tegelijkertijd opereert, is juist automatisch en intuïtief van aard en sterk gerelateerd aan 'affect', d.w.z. ons gevoel. Deze mode opereert deels onderbewust waardoor je je dus van niet bewust van zijn invloed. Ik versta onder affect trouwens niet alleen emoties, maar ook stemmingen en zgn. 'visceral drives'. Deze laatste verwijzen naar gevoelsstaten zoals honger, behoefte aan verdovende middelen of alcohol, en seksuele opwindings. Beide 'modes', die ik naar Metcalfe en Mischel (1999) de cool mode en de hot mode noem, opereren volgens een eigen logica. Waar de cool mode dus gevoelig is voor probabilistische informatie is de hot mode dat juist niet. Dit leidt ertoe dat we in een bepaalde situatie, soms het ene kunnen denken maar het heel anders voelen. Denk maar eens aan spreken in het openbaar. Objectief is er weinig risico (cool mode), toch kan onze angst (hot mode) dicteren dat we ervan afzien hoe belachelijk we dat misschien ook van onszelf vinden.

Iets vergelijkbaars geldt voor delinquentie keuzes. Er wordt vaak aangenomen en ook bewezen dat veel crimineel gedrag niet loont. Toch bezondigen criminelen zich er keer op keer aan, hoe vaak ze ook

worden opgepakt en gestraft woren. Een rationeel keuze model is daarmee problematisch want het wordt geforceerd dit gedrag 'irrationeel' te noemen maar veel verder komt het niet. In dit hoofdstuk leg ik verder uit dat veel crimineel gedrag dat niet begrepen kan worden vanuit traditionele modellen, zoals het rationele keuze perspectief, wel kunnen worden verklaard vanuit het hot/cool model.

In Hoofdstuk 3 test ik het hot/cool model voor risicogedrag in het algemeen. Deze stap was noodzakelijk omdat een dual-process perspectief voor risicogedrag, hoewel herhaaldelijk gesuggereerd, nog niet eerder is getoetst. Er was, met andere woorden, nog geen empirische steun voor. In dit hoofdstuk wordt deze steun gevonden in drie verschillende studies. Alledrie de studies maken gebruik van scenario's. Dat zijn korte beschrijvingen waarin mensen zich moeten inleven en vervolgens worden gevraagd welke keuze zij zouden maken in die situatie. De introductie van deze samenvatting waarin je werd gevraagd je in te leven in de 'Schiphol-situatie' is daar een voorbeeld van. In de eerste studie wordt gekeken naar de voorspellende waarde van de gepercipieerde pakkans en strafzwaarte (de operationalisatie van de cool mode) en negatief affect, d.w.z. de gevoelens van angst en onzekerheid die de situatie oproept (de operationalisatie van de hot mode). Beide blijken ongeveer even goed crimineel gedrag te voorspellen en dit kan dus worden geïnterpreteerd als voorlopige steun van het hot/cool model. Echter, deze studie betekent nog geen daadwerkelijke steun voor een dual-process hypothese welke ervan uitgaat dat de hot en de cool mode *onafhankelijk* van elkaar opereren. Dit bewijs wordt geleverd in Studie 2 en Studie 3 van dit hoofdstuk.

In Studie 2 is ofwel cognitieve informatie ofwel affectieve informatie aan de scenario's toegevoegd om vervolgens te kijken in hoeverre dit de voorspellende sterkte van negatief affect (hot mode) en gepercipieerde pakkans en strafzwaarte (cool mode) beïnvloedt. Uit de resultaten blijkt dat in het eerste geval negatief affect veel beter risicogedrag voorspelt terwijl dit in het tweede geval juist pakkans en strafzwaarte is. In Studie 3 wordt een zgn. *unobtrusive* maat gebruikt. Respondenten krijgen voordat ze de scenario's krijgen gepresenteerd in een zogenaamd ongerelateerde taak een lettersoep puzzel voorgelegd. In de ene conditie bevat de puzzel cognitieve woorden zoals 'denken', 'analyseren', 'rationeel' etc. In de andere conditie verwijzen de woorden juist naar affect zoals 'emotie', 'sensatie', 'beleving' etc. De veronderstelling is dat we hiermee de processing modes kunnen activeren. D.w.z. de cool mode in het eerste geval en de hot mode in het tweede. Als ze vervolgens de scenario's krijgen voorgelegd blijkt dat mensen in de eerste conditie, de cool conditie, inderdaad veel meer worden geleid door pakkans en strafzwaarte in het bepalen van hun al dan niet criminele keuze dan door hun gevoel. In de hot conditie is dit, zoals verwacht, precies andersom. Met andere woorden, in het geval van risicovolle keuzes blijkt zowel gevoel als rationaliteit een rol te spelen en blijkt de mate waarin dit het geval is ook beïnvloedbaar te zijn.

In Hoofdstuk 4 wordt het model uitgebreid met persoonlijkheid en wordt de groep respondenten gevormd door een representatieve steekproef van de Nederlandse bevolking. Op een eerder tijdstip was van deze groep respondenten reeds persoonlijkheidsdata verzameld. Deze data is om een bijzondere reden relevant omdat ze gebaseerd is op een recent persoonlijkheidsmodel dat nog niet eerder is ingezet in criminologisch onderzoek. Dit HEXACO model veronderstelt dat de persoonlijkheid van individuen eigenlijk kan worden onderverdeeld in zes hoofddimensies. Tot voor kort was de algemene aanname dat er 'slechts' vijf hoofddimensies zijn, de zgn. 'Big Five'. De zesde dimensie van het HEXACO model heet 'Integriteit' (in het Engels: Honesty-Humility) en lijkt dus bijzonder relevant voor onderzoek op het gebied van criminaliteit. Er zit echter nóg een belangrijk voordeel aan het gebruik van het HEXACO model en dat is de mogelijkheid om er een zgn. Zelfcontrole maat uit te herleiden. Zelfcontrole is het belangrijkste en meest onderzochte correlaat van delinquentie op individueel niveau in de criminologie. Door de mogelijkheid zowel Zelfcontrole, Integriteit en Big Five persoonlijkheid in een en hetzelfde

model te incorporeren ontstaat dus in potentie een belangrijke en omvattende nieuwe maat om de relatie tussen individuele disposities en criminaliteit te meten.

Als gevolg van de beschikbaarheid van de HEXACO persoonlijkheidsdata zijn we nu in staat niet alleen te kijken naar de invloed van processing modes, welke vooral een rol spelen op het moment van het nemen van een beslissing, maar ook naar de relatie tussen persoonlijkheid en gedrag en ook hoe persoonlijkheid gerelateerd is aan de processing modes. Met andere woorden, we kunnen ook stabiele verschillen tussen individuen meenemen in de analyse. Het gebruik van het HEXACO model betekent bovendien dus een nieuwe kijk op persoonlijkheid als gevolg van de toevoeging van de Integriteitsdimensie.

De resultaten van deze studie komen, zoals verwacht, overeen met het hot/cool hypothese en ook met de resultaten van de studies die worden gerapporteerd in Hoofdstuk 3. Zowel negatief affect als cognitie (strafkans x strafzwaarte) zijn significante voorspellers van het maken van criminele keuzes. Ook persoonlijkheid blijkt een belangrijke voorspeller van crimineel gedrag. Emotionaliteit, Conscientieusheid, Zelfcontrole en Integriteit blijken belangrijke voorspellers. Het lijkt er zelfs op dat Honesty-Humility een ongeveer even sterke voorspeller is als Zelfcontrole en daarmee dus een zeer belangrijke toevoeging vormt voor criminologisch onderzoek.

Een andere belangrijke bevinding is dat de genoemde persoonlijkheidsdimensies (m.u.v. van Conscientieusheid) zowel direct als indirect gerelateerd zijn aan criminele keuzes. Lage Zelfcontrole leidt bijvoorbeeld tot minder negatieve gevoelens bij het overwegen van een criminele keuze. Ook schatten mensen met weinig Zelfcontrole de strafkans en strafzwaarte lager in. Maar tevens is er dus een direct effect van Zelfcontrole op crimineel gedrag, zonder mediatie van cognitie of affect. Vergelijkbare resultaten worden gevonden voor zowel Integriteit als Emotionaliteit.

In het vijfde en laatste empirische hoofdstuk worden alle inzichten uit voorgaande hoofdstukken geïntegreerd. Als persoonlijkheidsdimensies zijn Zelfcontrole en Integriteit (als sterkste voorspellers) meegenomen. Verder is wederom gekeken naar negatief affect en cognitie (in de vorm van strafkans x strafzwaarte) die tezamen met persoonlijkheid worden geïntegreerd in een model. Echter, in dit hoofdstuk wordt net als in Hoofdstuk 3 ook processing mode gemanipuleerd. Deelnemers krijgen voordat ze de scenarios krijgen voorgelegd weer een taak waarmee processing mode wordt geïnduceerd.

De resultaten laten een vergelijkbaar beeld zien als de studies uit de andere hoofdstukken. Zowel cognitie als negatief affect is een belangrijke voorspeller van criminele keuzes. Voorts zijn zowel Integriteit als Zelfcontrole direct als indirect gerelateerd aan criminele keuzes. Ook wordt wederom het bestaan van twee onafhankelijk opererende processing modes aangetoond.

Alles bij elkaar genomen lijkt het erop dat rationale keuzemodellen behoorlijk moeten worden uitgebreid. Belangrijker, het geïntegreerde hot/cool model dat ook persoonlijkheid omvat blijkt veel beter in staat te zijn om criminele keuzes te voorspellen dan bestaande modellen. Ook is de dual-process notie die ten grondslag ligt aan veel sociaalpsychologisch onderzoek maar ook wordt gebruikt in de neurowetenschappen en behavioral economics goed toe te passen op crimineel gedrag. Het feit dat de resultaten steeds konden worden gerepliceerd in verschillende studies betekent dat we redelijk wat vertrouwen kunnen hebben in de robuustheid van het model.

Tenslotte nog enkele opmerkingen/kanttekeningen. Je kunt je bijvoorbeeld afvragen of het gebruik van scenario's helemaal adequaat is als proxy van crimineel gedrag. Het gaat tenslotte om situaties die mensen zich moeten voorstellen, niet situaties waar ze zich daadwerkelijk in bevinden en bovendien zijn de criminele daden die erin beschreven worden relatief mild van aard (zoals illegaal downloaden en verzekeringsfraude). Of de resultaten opgaan voor zwaardere misdrijven zal moeten blijken uit vervolgonderzoek. Een deel van dat onderzoek wordt momenteel door Reinout de Vries en mijzelf opgezet. Echter, om het beantwoorden van deze vraag niet helemaal uit de weg te gaan heb ik in het

concluderende hoofdstuk gekeken op basis van de resultaten van bestaand, met name kwalitatief, onderzoek onder zware en veelvuldig recidiverende criminelen in hoeverre het hot/cool framework het gedrag van deze groep kan verklaren. Het lijkt erop dat dat heel aardig lukt.

Belangrijker is om tenslotte op te merken dat het hot/cool model niet alleen veel beter in staat is dit gedrag te beschrijven en te verklaren maar juist een stap verder kan gaan dan de bestaande keuze modellen op dit gebied. Deze modellen moet vaak concluderen dat bepaald gedrag 'irrationeel' is omdat de kosten van het gedrag veel hoger liggen dan de baten ervan of ze moeten hun toevlucht nemen tot vergezochte verklaringen. Doordat het hot/cool model een veel realistischer beschrijving geeft van de psychologie van het daadwerkelijke besluitvormingsproces is het in potentie dus een 'grote stap voorwaarts' in de criminologie, en criminele besluitvorming in het bijzonder.